

PAKET ALATA ZA RAZVOJ PALIJATIVNE SKRBI U ZAJEDNICI

SVRHA OVOG DOKUMENTA

Ovaj resurs razvija EAPC u suradnji s WONCA s ciljem podrške i usmjeravanja pojedinaca i organizacija u Europi, a moguće i širom svijeta, koji žele dalje razvijati usluge palijativne skrbi u okruženju primarne zdravstvene zaštite. Ovaj se rad temelji na načelima definiranim u Praškoj povelji Europskog udruženja za palijativnu skrb, a posebno na načelu da je pristup palijativnoj skrbi ljudsko pravo. Svjetska zdravstvena organizacija je 2014. godine dala preporuku da palijativna skrb bude integrirana u usluge primarne zaštite, a ovaj paket alata daje praktične smjernice za korake koji su potrebni.

ZAŠTO JE RAZVOJ PALIJATIVNE SKRBI U ZAJEDNICI VAŽAN?

Ako palijativnu skrb i skrb na kraju života budu pružali timovi primarne zdravstvene zaštite, više će ju pacijenata moći koristiti. Kako bi se to ostvarilo, timovi specijalističke palijativne skrbi moraju educirati i pružiti podršku liječnicima obiteljske medicine i medicinskim sestrama koji surađuju u zajednici. Oni će pak trebati odgovarajuće vrijeme, financijske i praktične resurse, kao i mogućnost propisivanja morfija tamo gdje je to potrebno.

Primarna zaštita u jedinstvenom je položaju i ima mogućnost pružanja učinkovite palijativne skrbi pacijentima. Može:

- obuhvatiti bolesnike koji boluju od svih neizlječivih uznapredovalih bolesti
- započeti u ranoj fazi neizlječivih uznapredovalih bolesti
- ispuniti sve potrebe: fizičke, socijalne, psihološke i duhovne
- pružati skrb u klinikama, domovima socijalne skrbi i kod kuće te spriječiti nepotrebne hospitalizacije
- pružiti podršku obiteljskim njegovateljima i osigurati skrb u žalovanju.

PREGLED POSTOJEĆIH PROBLEMA

Prikupljeni su profili 20 europskih država te smo utvrdili prepreke i prilike za razvoj primarne palijativne skrbi. Navedena izvješća, zajedno s podacima o pružanju specijalističke palijativne skrbi, pokazuju kako usprkos činjenici da postoje primjeri izvrsnosti koje svakako treba pohvaliti, postoje brojni izazovi koje je potrebno prevladati. (Pogledajte dodatak 1.)

Prepreke	Prilike
Nedovoljna znanja i vještine liječnike opće medicine i medicinskih sestara	Mogućnosti edukacije dostupne u nekim zemljama
Financijski sustavi ne dopuštaju naknadu troškova za palijativnu skrb	Primjeri uspostavljene primarne infrastrukture
Problemi koji onemogućuju propisivanje opijata	Nove nacionalne strategije za podršku palijativnoj skrbi
Nedostatna stručna ili specijalistička podrška	Razvoj kliničkih mreža u mnogim zemljama
Slabo prepoznavanje pacijenata kojima je potrebna palijativna skrb	Svi pacijenti imaju pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti
Ograničeno javno razumijevanje i stigmatizacija palijativne skrbi	Sve veća politička podrška

INOVACIJE I PRISTUPI NAJBOLJE PRAKSE

Strategija javnog zdravlja za palijativnu skrb Svjetske zdravstvene organizacije, prikazana na donjoj slici, naglašava potrebu za razvojem u sljedeće 4 domene kao okvir za unapređenje usluga palijativne skrbi¹:

- 1) Odgovarajuće politike
- 2) Dostupnost obrazovanja i usavršavanja
- 3) Dostupnost lijekova
- 4) Provedba na svim razinama društva
- 5)

POLITIČKE INICIJATIVE U EUROPI

Nacionalna politika za podršku predstavlja širok preduvjet za olakšavanje razvoja pružanja palijativne skrbi u zajednici. Nekoliko je zemalja uspjelo izraditi nacionalne strategije skrbi na kraju života koje obuhvaćaju i fokus na primarnu zaštitu. Razmotrite relevantnost sljedećega za vašu zemlju:

- [Zakonsko pravo na palijativnu skrb u zakonu i „Povelja o kritičnim bolesnicima i umirućima“ iz 2010. \(Njemačka\)](#)
- [Nacionalni upravljački odbor u primarnoj palijativnoj skrbi \(Irska\)](#)
- [Nacionalni plan za palijativnu skrb iz 2010. \(Portugal\)](#)
- [Strategija razvoja palijativne skrbi donesena 2009. \(Srbija\)](#)
- [Nacionalna strategija za palijativnu skrb s pojačanim fokusom na skrb u zajednici \(Švicarska\)](#)
- [Nacionalni program za skrb na kraju života 2008. \(Engleska\)](#)
- [Dobar život i smrt 2008. \(Škotska\)](#)
- [Akcijski plan Ministarstva zdravlja \(Albanija\)](#)

Navedene nacionalne strategije mogu pružiti učinkovitu osnovu za sveobuhvatno pružanje palijativne skrbi koje obuhvaća sve sektore zdravstvenih i socijalnih sustava.

ZA RAZMATRANJE: Postoji li u ovom trenutku nacionalna strategija za razvoj palijativne skrbi u vašoj zemlji? Ima li pružanje usluga u zajednici značajno mjesto u strategiji? Ako trenutno ne postoji strategija, razmislite kako bi lokalna politika mogla imati koristi od gore navedenih primjera.

¹ Stjensward J, Foley KM, Ferris FD. Strategija javnog zdravlja za palijativnu skrb. J Upravljanje simptomima boli 2007;33:486-493.

EDUKACIJSKE INICIJATIVE U EUROPI

Strategija za palijativnu skrb Svjetske zdravstvene organizacije preporučuje i edukacijske inicijative usmjerene kako na javnost, tako i na zdravstvene stručnjake. Organizirani su pokreti poput Koalicije za umiranje ([Dying Matters Coalition](#)) u Engleskoj i Dobar život, Dobra smrt, Dobro tugovanje ([Good life, Good death, Good grief](#)) u Škotskoj s ciljem angažiranja društva da postane otvorenije prema smrti, umiranju i gubitku.

U nekoliko zemalja, poput Italije i Španjolske, izrađeni su i nastavni planovi i programi za edukaciju liječnika opće medicine te liječnici opće medicine imaju mogućnost steći poslijediplomske certifikate i diplome iz palijativne skrbi učenjem na daljinu.

[Kurikulum za skrb na kraju života Kraljevskog zbora liječnika opće medicine](#)

[Edukacija o palijativnoj skrbi Sveučilišta u Cardiffu](#)

ZA RAZMATRANJE: Postoje li napori za smanjenje prepreka razgovorima o smrti, umiranju i gubitku? Kakvu edukaciju iz palijativne skrbi trenutno u vašoj zemlji dobivaju liječnici opće medicine i zdravstveni timovi u zajednici?

PROVEDBENI OKVIRI U ZAJEDNICI U EUROPI

Dobar primjer kako je pristup palijativne skrbi moguće integrirati u zajednicu je Okvir za zlatne standarde (Gold Standards Framework). Radi se o sustavnom pristupu utemeljenom na dokazima za optimizaciju skrbi za pacijente u posljednjim mjesecima njihova života koju pružaju liječnici opće medicine. Usmjeren je na pružanje pomoći ljudima da dobro žive do kraja svog života te obuhvaća skrb u posljednjim godinama života za osobe s bilo kojom bolešću u zajednici.

Program [NECPAL CCOM-ICO](#) u Španjolskoj pruža još jedan primjer uspješnog provedbenog programa koji obuhvaća edukaciju, strateške planove i smjernice za praksu.

Kako Okvir zlatnih standarda, tako i NECPAL uključuju smjernice koje bi kliničarima trebale pomoći da prepoznaju pacijente koji bi mogli imati koristi od pristupa palijativne skrbi. Trenutno se nekoliko istraživačkih instituta bavi izradom alata i resursa za pomoć u prepoznavanju pacijenata kojima je potrebna palijativna skrb, s obzirom na to da nesigurnost oko pitanja tko bi trebao biti kategoriziran kao pacijent za palijativnu skrb i dalje predstavlja značajnu prepreku pružanju palijativne skrbi u primarnoj zaštiti. Saznajte što se događa na lokalnoj razini i razmotrite kako biste mogli provesti ove novosti. [Nedavnim sustavnim pregledom](#) otkriven je niz pristupa koji su do danas uspostavljeni:

- [Smjernice GSF-a s prognostičkim pokazateljima](#)
- [Alat s pokazateljima za suportivnu i palijativnu skrb \(SPICT\)](#)
- [Pokazatelji RADboug-a za potrebe palijativne skrbi \(RADPAC\)](#)
- [Alat NECPAL](#)
- [Kratki vodič](#)
- [Rainone et al](#)

ZA RAZMATRANJE: Pružaju li se usluge palijativne skrbi prema sustavnom i koordiniranom pristupu? Na koji se način trenutno prepoznaju pacijenti kojima je potrebna suportivna i palijativna skrb u zajednici?

DOSTUPNOST LIJEKOVA: STAVKE ZA PROMICANJE PALIJATIVNE SKRBI U ZAJEDNICI

U okviru Europske inicijative za politiku boli, zajedničkog programa koji je provelo Europsko društvo za medicinsku onkologiju (*European Society for Medical Oncology - ESMO*) i Europsko udruženje za palijativnu skrb (EAPC), izrađen je detaljan pregled dostupnosti opijata. Glavne preporuke uključuju:

1. **Ograničenja lista odobrenih lijekova:** ESMO i EAPC podržavaju standarde liste osnovnih lijekova WHO-a kao minimalne standarde za liste odobrenih opijata. Takva minimalna lista odobrenih sredstava trebala bi uključivati kodein za oralnu primjenu, morfij s trenutnim otpuštanjem, morfij u tabletama s kontroliranim otpuštanjem i morfij u injekcijama. Slažemo se s nešto širom listom dopuštenih lijekova koju opisuje IAHPIC kao preferirani minimalni standard, iako je to u ovom trenutku tek težnja. Primjećujemo savjet IAHPIC-a da vlade ne bi trebale odobravati morfij s kontroliranim otpuštanjem, fentanil i oksikodon prije nego što zajamče široku dostupnost morfija s trenutnim otpuštanjem za oralnu primjenu.
2. **Regulatorna ograničenja:** ESMO i EAPC se slažu sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom i Međunarodnim odborom za kontrolu narkotika u njihovom pozivu vladama da ispituju politike kontrole lijekova i ukinu prekomjerna ograničenja koja sprječavaju dobro kliničko upravljanje karcinomskom boli. Primjeri navedenih ograničenja uključuju zahtjeve da pacijent mora imati posebno dopuštenje ili ograničenja okruženja u kojima se opioidi mogu propisati, ograničavanje prava na propisivanje samo limitiranom broju specijalističkih djelatnosti, proizvoljna ograničenja doza, prekomjerna ograničenja broja dnevnih doza koje je moguće propisati.
3. **Propisivanje u hitnim slučajevima:** Potrebno je donijeti regulatornu odredbu za propisivanje opioida u hitnim slučajevima pacijentima s jakim bolovima koji ne mogu pribaviti liječnički recept. ESMO i EAPC podržavaju pristup Uprave za lijekove Sjedinjenih Američkih Država kojim se dopušta hitno propisivanje lijekova telefoniranjem ili slanjem telefaksa ljekarniku. Prije izdavanja kontrolirane tvari ljekarnik mora utvrditi vjerodostojnost i valjanost recepta, a zatim ljekarnik mora napisati recepte u tvrdoj kopiji i pohraniti (Glava 21, Zakon o federalnim propisima odjeljak 1306.21).
4. **Posebni obrasci za propisivanje:** Zahtjev za posebnim obrascima za propisivanje sam po sebi ne smatra se prekomjernim teretom. Obrasci moraju biti lako dostupni onima koji lijekove propisuju, a postupak njihove nabave ne smije predstavljati preveliko opterećenje kako ne bi bio obeshrabrujuć.
5. **Izdavanje:** Ljekarnici moraju imati ovlaštenje za ispravljanje tehničkih pogrešaka u dogovoru s liječnikom koji propisuje.
<http://www.eapcnet.eu/Themes/Policy/OpioidaccessibilityEurope.aspx>

ZA RAZMATRANJE: Kakvi su aranžmani za propisivanje opijata i drugih lijekova i njihova dostupnost u vašoj zemlji u odnosu na gore navedene ideale?

SLJEDEĆI KORACI ZA RAZVOJ PALIJATIVNE SKRBI U ZAJEDNICI U VAŠOJ ZEMLJI

Namjera ovog dokumenta i njegovih revizija jest dati podršku razvoju usluga primarne zaštite u zajednici. U nastavku su koraci koji se mogu poduzeti ovisno o trenutnom stanju razvoja u svakoj zemlji ili regiji:

1. Utvrditi ključne pojedince i organizacije u vašoj zemlji zainteresirane za razvoj palijativne skrbi u zajednici, poput liječnika opće medicine, specijalista palijativne skrbi.
2. Organizirati sastanak ili radnu skupinu za utvrđivanje i raspravu o lokalnim izazovima i rješenjima.
3. Iskoristiti bazu podataka akcijske skupine EAPC-a za palijativnu skrb u zajednici za kontaktiranje stručnjaka koji mogu dati specifične smjernice o relevantnim pitanjima.
4. Pokušati poboljšati svaku od četiri domene modela javnog zdravlja s ciljem uspostave uravnoteženog sustava pružanja usluga. Pregledati resurse i dokumente koji se odnose na ovaj paket alata s ciljem analize mogućih pristupa koji bi mogli biti od koristi.
5. Prikupiti podatke koji podupiru potrebu za palijativnom skrbi u zajednici i njene moguće ishode.